

zılmıştır. Bunlardan sadece "Yunus Emre'ye" ve "Mansur" adlı iki şiir mistik karakterdedir. Diğer şiirlerin ortak temaları yalnızlık, korku, zaman, acı bir aşk duygusu ve tabiatıdır. Dış dünyadan alınan bir objeden hareket ederek tecride ve "ben"e yönelen şiirler, bu özellikleriyle şairin kitabına verdiği adı da düşündürmektedir. Necip Fazıl'ın şiir külliyyatında önemli bir yeri ve şöhreti olan "Noktürn" ("Geceye Şiir"), "Geçen Dakikalarım", "Takvimdeki Deniz" gibi şiirler de bu yirmi beş şiir arasındadır.

Ben ve Ötesi çıktığı yıllarda tenkitçilerin dikkatini çekmiş, Ziya Osman Saba, Nurullah Ataç, Hüseyin Cahit Yalçın gibi yazarların kalemleriyle dergi ve gazetelerde değerlendirilerek üzerinde münakaşalar yapılmıştır. Özellikle Ziya Osman Saba bu kitabı "Türk edebiyatının en kuvvetli şiir kitabı" olarak takdim etmiştir (*Varlık*, 1/10).

Necip Fazıl diğer şiir kitaplarında olduğu gibi *Ben ve Ötesi*'nden *Çile*'ye (İstanbul 1962) aldığı şiirlerinde de pek çok değişiklik yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Suffe Kültür Sanat Yıllığı-1984: Necip Fazıl Armağanı, İstanbul 1984, s. 163, 368, 369, 370; Hasan Çebi, *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri*, Ankara 1987, s. 54-55; M. Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, Ankara 1987, s. 8; a.m.f., "Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinin Poetika Açısından Tekevvünü", *Türk Edebiyatı*, sy. 133, İstanbul 1984, s. 29-30; Nurullah Ata [Ataç], "Necip Fazıl", *Milliyet*, İstanbul 1932 (18 Şubat); Ziya Osman Saba, "Ben ve Ötesi", *Varlık*, 1/10, İstanbul 1933; Hüseyin Cahit Yalçın, "Ben ve Ötesi", *Fikir Hareketleri*, sy. 14, İstanbul 1934; Ebubekir Eroğlu, "Ben ve Ötesi", *TDEA*, I, 394.

M. ORHAN OKAY

BENÂİ

(بنائی)

Kemâluddîn Şîr Alfî-yi Herevî
(ö. 918/1512)

İranlı şair.

857'de (1453) Herat'ta doğdu. Babası Muhammed Sebz Mi'mâr-ı Herevî, mimar olduğundan Bennâî mahlasını aldı. Ancak şiirlerinde bu kelimenin haffletilmiş şekli olan Benâî mahlasını kullandı. İleri yaşlarda ise, bunun yerine Hâlî mahlasını kullanmayı tercih etti. Benâî Herat'ta edebiyat, müzik ve hatla ilgili çok iyi bir öğrenim gördü. Ardından tasavvufa yönelerek zâhidâne bir hayat sürmeye başladı. Bir mürşid bulmak için merkezî İran'ı dolaştı, daha sonra Fars'a

gitti. Burada Nurbahşiyye tarikatı şeyhlerinden Şemseddîn-i Lâhîcî'nin müridi oldu. Akkoynlu Sultanı Yâkub'un daveti üzerine gittiği Tebriz'de büyük bir itibar gördü. Sultan Yâkub ve Şirvanşah Ferruhyesâr hakkında kasideler yazdı. Sultan Yâkub ölünce (896/1490) Herat'a döndü. Alaylı sözleri Ali Şîr Nevâî ile aralarının açılmasına sebep oldu ve bu yüzden Semerkant'a gitmek zorunda kaldı. Semerkant'ta Timurular'dan Sultan Ebû Saîd'in torunu Sultan Ali Mirza'nın sarayına girdi ve onun hakkında Herat lehçesiyle "Mecmau'l-garâyib" adlı bir kaside yazdığı gibi, Hüseyin Baykara'nın oğlu ve halefi Bedüzzaman Mirza'nın da medihçisi oldu. Daha sonra Özbek Hanı Muhammed Şeybânî Han'ın sarayına giren şair burada "melikü's-şuarâ" unvanını aldı. Horasan'ın Şeybânî Han tarafından ele geçirilmesi sırasında onunla birlikte bulundu. Bu hükümdarın Şah İsmâil tarafından öldürülmesi (916/1510) üzerine Mâverâünnehir'e döndü. Kendisi de Şah İsmâil'in Necm-i Sâni diye tanınan kumandanı Emîr Necm Yâr Ahmed-i İsfahânî'nin Karşı'da yaptığı soykırım sırasında öldürüldü.

Eserleri. 1. *Dîvân*. Biri gençlik ve orta yaşlılık dönemlerinde kullandığı Benâî mahlası ile düzenlediği ve kaside, gazel, kıtalar ile rubâilerinden oluşan, diğeri de Hâlî mahlası ile yaşlılığında yazdığı ve daha çok Sa'dî ve Hâfız'ın gazellerine nazîreleri içine alan iki divanı vardır. Henüz basılmamış olan bu divanların, Türkiye'de (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3879/2; TSMK, Revan, nr. 1014/9; DTCF Ktp., İsmail Saib Sencer kitapları) ve diğer bazı ülkelerde yazma nüshaları (bk. E. Blochet, *Catalogue des manuscrits persans de la Bibliothèque Nationale*, Paris 1905, III, 318; Maulavi Abdul Muqtadir, *Catalogue of the Arabic and Persian Manuscripts in the Patna Oriental Public Library at Bankipore*, Kalküte 1909, II, 94-96) vardır. 2. *Şeybânînâme*. Arada manzum parçalara da yer verilen bu mensur eser, 1504-1510 yılları arasında *Fütûhât-ı Hânî* adıyla genişletilmiş olup Şeybânî Han'ın gençliğinden Timur İmparatorluğu'nun dağılmasına kadar meydana gelen olayları içine alır. Eserin bazı yazmaları mevcuttur (bk. Storey, I, 372). 3. *Behrâm ü Bihrûz (Bâğ-ı İrem)*. Benâî'nin ah-lâka dair görüşlerini yansıtan öğretici nitelikte bir mesnevidir. Çok defa Benâî adındaki "bâ"nın yanlış olarak "s" (ش) şeklinde tesbit edilmesi neticesinde Senâî'ye (سنائی) mal edilen bu mesnevinin

yazma nüshalarındaki beyit sayısı 6000 ile 8000 arasında değişir. *Efdalü't-tizkâr fi zikri's-şu'arâ* ve *l-eş'âr* adlı eser Nevâî'nin *Mecâlisü'n-nefâis* adlı tezkiyesiyle birlikte basılmıştır (Taşkent 1336/1918). Benâî bu eserlerin dışında müsikide "edvâr"la ilgili iki risâle daha yazmışsa da bunlar günümüze kadar gelmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Şîr Nevâî, *Mecâlisü'n-nefâis* (nşr. Suyima Ganieva), Taşkent 1961, s. 88; Sâm Mirza, *Tuñfe-i Sâmi* (nşr. Rükneddin Humâyünferûh), Tahran 1346 hş., s. 167-170; Hândmîr, *Habêbû's-siyer*, IV, 286-287, 348-349; Lutf Ali Beg, *Âteşkede* (nşr. Ca'fer Şehîdî), Tahran 1337 hş., s. 151-152; Safâ, *Edebiyyât*, IV, 393-411; a.m.f., "Banâ'î Heravî", *Elr*, III, 667-668; A. Hayyâmpür, *Ferheng-i Şahanverân*, Tebriz 1340 hş., s. 89; Abdülganî Mirzayev, *Binâyi*, Stalinâbâd 1957; Rypka, *HIL*, s. 284, 497-500; Karatay, *Farsça Yazmalar*, s. 316; *FME*, s. 461-462; Storey, *Persian Literature*, I, 301-302, 371-372; Münzevî, *Fihrist*, III, 2251-2252; IV, 2672-2679; Said Naficy, "Bannâ'î", *El²* (İng.), I, 1019.

ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU

BENÂKİTİ

(بنائكى)

Fahrüddîn Ebû Süleymân
Dâvûd b. Muhammed
(ö. 730/1329-30)

İranlı tarihçi ve şair.

Hayatı hakkında pek az bilgi vardır. Fahr-i Benâkitî adıyla da tanınır. Özellikle şer'î ilimlerde birçok âlim yetiştiren Benâkitî bir aileye mensuptur. Babası Tâceddin Ebû'l-Fazl Muhammed (ö. 682/1283), Begavî'nin *Meşâbîhu's-sünne*'sine *el-Meyûsâr* adıyla şerh yazmış büyük bir âlim, kardeşi Nizâmeddin Ali ise (ö. 699/1300), herkesin hürmet ve itimadını kazanmış, Tebriz'de irşad ile meşgul olan bir mutasavvıftı. Daha çok şair olarak tanınan Benâkitî Tebriz'de İlhanlılar sarayına intisap etti. Zilkade 701'de (Temmuz 1302) Gazan Mahmud Han tarafından melikü's-şuarâlığa tayin edildi.

Benâkitî'nin en önemli eseri, Olcaytu Hudâbende'nin (1304-1317) emriyle yazmaya başladığı ve asıl adı *Ravzatü üli'l-elbâb fî tevârîhi'l-ekâbir ve'l-ensâb* olan *Târîh-i Benâkitî*'dir. Müellif eserini 1317'de Ebû Saîd Bahadır Han döneminde tamamladı. Eser, muhtevasında ki sıralamada yapılan değişiklik ve İlhanlılar dönemine ait orijinal bilgiler dışında Reşidüddin'in *Câmi'u't-tevârîh*